

УДК 636.32/.38:631.1

Бінкевич В. Я., к.вет.н., доцент ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, Львів, Україна***Яценко І. В.**, д.вет.н., професор, академік АН ВО України
Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків, Україна

ВІВЧАРСТВО УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗІ

У статті висвітлено проблеми вівчарства, зокрема селекційно-племінної роботи з віцями цигайської, асканійської м'ясововнової з кросбредною вовною, асканійської тонкорунної, прекосу, української гірськокарпатської, смушкової та інших порід, технології виробництва і переробки продукції вівчарства, використання генетичних та біотехнологічних прийомів селекції, кормовиробництва, годівлі та економіки галузі. Приведено аналіз основних тенденцій функціонування галузі вівчарства в Україні. Розглянуто сучасний стан і проблеми ринку продукції вівчарства, показано пріоритетні напрями, окреслені основні шляхи виходу його з кризи та здійснено оцінку перспектив його розвитку. Приведено аналітичний огляд динаміки основних кількісних показників розвитку галузі вівчарства (поголів'я, виробництво вовни і баранини) у господарствах усіх категорій.

Ключові слова: вівчарство, економічний стан, порода, поголів'я, вовна, баранина, перспективи розвитку.

УДК 636.32/.38:631.1

Бінкевич В. Я., к.вет.н., доцент*Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С. З. Гжицкого, Львов***Яценко И. В.**, д.вет.н., профессор, академик АН ВО Украины
Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

ОВЦЕВОДСТВО УКРАИНЫ: ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ОТРАСЛИ

В статье отражены проблемы овцеводства, в частности селекционно-племенной работы с овцами цыгайской, асканийской мясошерстной с кроссбредной шерстью, асканийской тонкорунной, прекос, украинской горнокарпатской, смушковой и других пород, технологии производства и переработки продукции овцеводства, использование генетических и биотехнологических приемов селекции, кормопроизводства, кормления и экономики отрасли. Проведен анализ основных тенденций функционирования отрасли овцеводства в Украине. Рассмотрены современное состояние и проблемы рынка продукции овцеводства, показано приоритетные направления, очерчены основные пути выхода его из кризиса и осуществлена оценка перспектив его развития. Приведены аналитический обзор динамики основных количественных показателей развития отрасли овцеводства (поголовье, производство шерсти и баранины) в хозяйствах всех категорий.

Ключевые слова: овцеводство, экономическое положение, порода, поголовье, шерсть, баранина, перспективы развития.

UDC 636.32/.38:631.1

Binkevych V., d.vet.s, Associate Professor*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named
after S. Z. Hzhyskiy, Lviv***Yatsenko I.**, d.vet.s., Professor, Academician of Higher Education of Ukraine,
*Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv***SHEEP BREEDING IN UKRAINE: MAJOR TRENDS OF INDUSTRY ACTIVITY**

The article reflects the problems of sheep breeding in particular breeding work with sheep Tsigal, Ascanian meat-wool with crossbred wool Ascanian thinwool, prekos, Ukrainian mountain, astrakhan and other species, technology production and processing of sheep, the use of genetic and biotechnological methods of plant breeding, feed production feeding industry and the economy. Article deals with major trends of activity of sheep breeding industry in Ukraine. We learned the modern problems and market products of sheep breeding and researched the main directions, the article shows the priority areas outlined key ways out of the crisis and it assesses the prospects for its development. We made analytical survey of basic quantitative indicators of industry sheep (cattle, sheep and wool production) in all categories of farms.

Key words: sheep, economic status, breed, livestock, wool, lamb prospects.

Актуальність проблеми. Вівчарство – єдина галузь тваринництва, від якої отримують різноманітну продукцію з цілющими властивостями: дієтичну ягнятину, молоко для виготовлення делікатесних твердих сирів та бринзи, а також незамінну сировину для текстильної промисловості: вовну, овчину, смушки та шкіри, вироби, які за гігієнічними властивостями не мають аналогів, та сприяють збереженню здоров'я і продовженню життя людини. Такі вироби є профілактикою онкозахворювань, алергії, невралгії, лейкемії та інших хвороб.

У світі нараховується понад 500 порід і 200 внутрішньо-породних типів овець різних напрямів продуктивності. Проте більшість порід спеціалізовано на виробництві двох основних видів продукції – вовни і м'яса. Вівчарство загалом розвивається вже впродовж 10 тис. років, а тонкорунне – 5 тис. років. Месопотамія (сучасний Ірак) є батьківщиною початкових форм мериносів. У цьому регіоні на заході Малої Азії та на Балканах майже одночасно з тонкорунним формується тип напівтонкорунних овець, який за подальшого тривалого вдосконалення набув сучасного стану і визначення давньої культурної породи – цигайської. В Україну цигайські вівці потрапили у 19 ст. з Болгарії та Румунії. Від початкових варіантів тонкорунних овець давньої Месопотамії залишилися в окремих регіонах значно модифіковані за типом вовнового покриву породи: апулійська (Італія) та імеретинська, або колхідська (Грузія). Сучасне тонкорунне (мериносове) вівчарство бере свій початок з Іспанії та нараховує близько 2 тис. років [3].

В процесі розвитку культури вівчарства була створена галузь з багатим генофондом. Вітчизняний генофонд складається з різних за напрямом продуктивності порід і типів овець, зокрема: тонкорунні – асканійська тонкорунна з таврійським внутрішньо-породним типом; прекоз з закарпатським та харківськими типами, напівтонкорунні (цигайська з приазовським та кримським типом, асканійська м'ясо-вовнова з кросбредним, чорноголовим, одеським, буковинським та дніпропетровським типами); смушкові (каракульська, сокольська породи та асканійський тип багатоплідного каракулю); грубо вовнові (українська гірськокарпатська порода) [8, 9, 10].

Нині створення нових порід, типів і ліній овець, пристосованих до різних природньо-кліматичних умов нашої країни, розробка сучасних прогресивних технологій виробництва і переробки продукції вівчарства зумовлюється соціально-економічними умовами розвитку суспільства, рівнем фундаментальних теоретичних знань, успіхами галузевої науки і ефективністю використання наукових досягнень у виробництві [11, 12, 15].

Завдяки унікальним біологічним та господарсько-корисним особливостям овець відбулося їх розповсюдження практично на усій земній кулі, в тому числі пустелях та гірських місцевостях, а у багатьох країнах світу ця галузь займає провідне місце серед інших галузей продуктивного тваринництва. Однак, за останні 15 років чисельність поголів'я овець в усьому світі зменшилася майже на 140 млн. або на 11,6 %. Але найбільших втрат зазнало вівчарство країн СНД. Загальна кількість поголів'я за 1991–2001 рр. зменшилася на 86,3 млн. або 63 %. Україна у цьому списку не є винятком. У 2001 р. в державі з 8,4 млн. залишилося близько 1 млн. голів або 11,9 % його наявності в 1991 р., з подальшим зниженням. Хоча, починаючи з 2005 р. спостерігається незначне щорічне збільшення. На початок 2009 р. чисельність поголів'я овець в Україні становила понад 1 млн. [6, 13, 19, 22].

В 1990–2011 рр. відбулися суттєві зміни в розміщенні поголів'я овець по регіонах. Знизилася кількість овець у зоні Лісостепу, зросла у зоні Степу, на Поліссі, особливо в Карпатах. Збільшився рівень концентрації поголів'я в Криму, Одеській, Закарпатській і Донецькій областях, на які нині припадає близько 70% поголів'я овець і кіз, що утримується в усіх категоріях господарств. В цих регіонах було допущено менший спад поголів'я на сільськогосподарських підприємствах, а в господарствах населення відбувався приріст поголів'я [1, 4].

Вівчарство історично було невід'ємною частиною національного господарства України. Проте складна соціально-економічна ситуація та глибокі кризові явища в сільському господарстві позначилися і на його розвитку. Починаючи з 1990 року галузь вівчарства почала занепадати, що виявляється у зниженні поголів'я і продуктивності тварин, значному зменшенні виробництва продукції. Серед причин занепаду галузі – відміна державного замовлення на вовну та іншу вівчарську продукцію, відсутність у товаровиробників зацікавленості у веденні вівчарства через необдуману цінову політику та збитковість галузі. Вівчарство докорінно зруйноване внаслідок відсутності ринку його продукції. Проте світова та вітчизняна практика свідчить, що об'єктивних причин для недооцінки цієї галузі не існує [2, 16].

Таблиця 1

Чисельність поголів'я овець у різних категоріях господарств на початок року

Показник	Роки					
	1991		2001		2012	
	тис. голів	%	тис. голів	%	тис. голів	%
Всього поголів'я, в т.ч.	7896,2	100,0	963,1	100	1093,2	100,0
сільгосппідприємства	7164,1	90,7	412,4	42,8	285,8	26,2
господарства населення	732,1	9,3	550,7	57,2	807,4	73,9

Окрім того, дана галузь була найбільш усупільненою (95 % її фондів знаходилося у державному секторі) і мала значно більшу державну підтримку, ніж інші галузі тваринництва та була зорієнтована на виробництво вовни, а такі продукти, як м'ясо, молоко, сир, бринза мали незначний попит і задовольняли

потреби лише населення тих регіонів, де традиційно його споживали - Крим, Одеська область та Карпатський регіон [6, 8, 22].

Сучасний стан вівчарства обумовлений, перш за все, стрімким зниженням цін на вовну, що зменшило зацікавленість виробників у її виробництві. Адаже увесь час галузь, її технологія, економічні важелі, менталітет працюючих були зорієнтовані на виробництво саме цієї продукції. За різних причин галузь не було спрямовано на більш ефективний шлях розвитку і в результаті рівень її збитковості в останні роки становить 72,0–73,0%. Вихід приплоду, який є основою формування економічної ефективності галузі, становить 75-80 ягнят на 100 вівцематок. За останні 20 років вівчарство перетворилося в дрібнотоварне і майже 72 % поголів'я утримується у господарствах населення. Середня чисельність овець у с.-г. підприємствах становить 297 голів (табл. 1). Рівень споживання баранини складає 25 % від норми МОЗ, потреба у вовні задовольняється лише на 10 % (табл. 2) [17].

Таблиця 2

Фактичне і необхідне споживання продукції вівчарства населенням України

Показник	Рівень споживання на одну особу за рік, кг			
	норматив МОЗ	факт	до нормативу	
			+/-	%
Баранина	1,0	0,25	-0,75	25,0
Вовна	1,0	0,1	- 0,9	10,0

Дефіцит продукції вівчарства становить: баранини – 37,4 тис. Т., вовни – 41,1 тис. Т. (табл. 3).

Таблиця 3

Фактичне і необхідне виробництво продукції вівчарства, тонн

Показник	Фактичне виробництво			Потреба згідно нормативів МОЗ	Дефіцит до норми споживання
	сільгоспд-приємства	господарства населення	всього		
Баранина	1890	5175	7650	45000	37350
Вовна	647	3230	3877	45000	41123

Враховуючи дане положення галузі, рівень споживання баранини українцями складає 17 % від норми МОЗ, потреба у вовні задовольняється лише на 8 %. Дефіцит продукції вівчарства становить: баранини – 37,4 тис.т., вовни – 41,3 тис. т. В той же час, потенціал галузі використовується не повністю, зокрема за відтворенням – на 69 %, виробництвом баранини – на 62 %, середньодобові прирости можуть бути більшими мінімально на 35 %. З урахуванням соціально-економічної ситуації в Україні та динаміки темпів розвитку галузі прогнозується зростання наступних основних показників: поголів'я овець в усіх категоріях господарств з 1066 тис. голів у 2013 р. до 1620 тис. гол. у 2020 р., в. т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – до 620 тис. голів; виробництво баранини (у забійній масі): з 18,5 тис. тон – у 2013р. до 33,1 тис. т. у 2020 р.; виробництво вовни у 2020 р. – до 5,8 тис. тон, проти 3,7 тис. тон у 2013 р.; виробництво молока – з 4,9 у 2012р. до 8,6 тис. тон у 2020 році [17].

Для отримання зазначених обсягів виробництва будуть використані генетичні ресурси семи основних вітчизняних порід та 16 внутрішньопородних типів, в тому числі: цигайської – 542 тис. гол., асканійської м'ясововнової з кросбредною вовною – 105 тис., асканійської тонкорунної – 110 тис., прекоосу – 112 тис., української гірськокарпатської – 113 тис., смушкової – 35,5 тис., інших порід – 20,0 тис. в. т. ч.

вівці м'ясних порід – олібс, тексель, шарове, меріноландшафт – 1,7 тис. помісик – 25,0 тис. голів [5].

Вівчарство сприяє підвищенню ефективності використання сільськогосподарських угідь, особливо у посушливих степових та гірських районах. Вівці – пасовищні тварини, порівняно невибагливі до умов утримання. Вони можуть досить ефективно використовувати малопродуктивні природні угіддя та найдешевші грубі і соковиті корми. Таким чином забезпечується висока оплата корму, а виробничі витрати на утримання овець порівняно невеликі [20].

Вівці серед сільськогосподарських тварин потребують для годівлі найменшої частки концентрованих кормів і характеризуються найвищою ефективністю використання всіх їх видів, особливо пасовищних. Нині в сільськогосподарських підприємствах та у населення утримується близько 3 млн. га природних пасовищ і 1,6 млн. га сіножатей, які здатні навіть за мінімальної врожайності 30-50 ц/га зеленої маси та 10 ц/га сіна повністю забезпечити кормами 6–9 млн. голів овець. Щодо ефективного використання втрат зерна у процесі його збирання (за підрахунками фахівців становлять 19–24 % або 10–11 млн. т.), жоден вид тварин не здатен конкурувати з вівцями [2].

В Україні овець розводять в усіх природньо – економічних зонах. Основне їх поголів'я зосереджено в Степовій зоні. За породним складом тонкорунні вівці асканійської породи та прекоп становлять 34,6 %, напівтонкорунні – цигайська – 25 % та українські м'ясо-вовнові з кросбредною вовною – 2,5 %, грубо вовнові – 3,7 %, каракульські та сушкові – 5,7 % [14].

В нинішніх умовах господарювання галузь вівчарства може бути однією з перспективних для відновлення та її розвитку з позицій підвищення ефективного використання землі, рівня зайнятості населення, забезпечення національного сектору переробної та легкої промисловості сировиною з цілющими властивостями (вовна, баранина, бринза). Крім того, відновлення галузі дало б можливість Україні стати експортером м'яса баранини на Європейський та Близькосхідний ринки, дефіцит яких становить близько 300 тис. тон. Ось чому постає питання змінити стратегію ведення вівчарства, зосередивши її на пріоритетності підвищення економічної ефективності галузі в господарствах різних форм господарювання. Особливістю змін сучасного вівчарства є ріст економічної ефективності виробництва баранини, молока, на які в структурі вартості продукції вівчарства припадає 75–80 % [7].

Практика показує, що нині вітчизняне племінне вівчарство, перебуваючи у кризовому стані, не втратило свої продуктивні цінності, і навіть перевищило їх порівняно зі стандартами завдяки високому науковому забезпеченню селекції. Наприклад такі породи та типи, як гірськокарпатська, таврійський тип асканійської тонкорунної породи настриги вовни та жива вага овець перевищують стандарти відповідно на 13,9–37,7 %. Новостворена асканійська м'ясо-вовнова порода овець з кросбредною вовною не має аналогів у світі за живою вагою, настригами та якістю вовни [18, 23].

В умовах сучасного світового та вітчизняного ринків перспективним напрямом розвитку галузі визначено виробництво ягнятини, баранини та молочних продуктів зі збереженням якісних характеристик вовнової, смушкової та хутрової сировини. Нині оптимальною продукцією є ягнятина і баранина, попит на яку постійно зростає, а також продукція, вироблена з молока, що є основним джерелом фінансових надходжень. Основною особливістю овець м'ясного напрямку продуктивності є їх винятково висока скороспілість. Вони швидко ростуть і

розвиваються, раніше набувають статевої зрілості та кондицій господарського використання. Цим вівцям притаманний особливий тип конституції та обміну речовин. Здатність давати більші прирости живої маси у молодому віці поєднується з ефективним використанням поживних речовин, інтенсивним їх відкладенням в організмі і, як наслідок, меншою загальною витратою корму на одиницю продукції. Розміщення в Україні порід овець м'ясного напрямку продуктивності повинно базуватися на екологічних, природних та етнічних факторах, а також ефективному використанні біологічних особливостей тварин. У зв'язку з цим цілком логічно, що ареалом м'ясного вівчарства повинні бути регіони з помірним кліматом, які найменше страждають від посухи та мають більшу продуктивність природних пасовищ [5].

Аналіз таблиці 4 та 5 засвідчує негативні аспекти результативності діяльності сільськогосподарських підприємств – виробників продукції вівчарства. Поголів'я овець та кіз в господарствах усіх категорій порівнюючи, з 1990 роком зменшилося у 2000 р. в 4,5 та у 2013 – в 4,9 рази; відповідно поголів'я овець зменшилося аналогічно в 8,2 та 7,4 рази. Виробництво баранини в господарствах усіх категорій порівнюючи з 1990 роком, зменшилося у 2000 р. в 2,7 та у 2013 в 2,4 рази; вовни аналогічно у 8,8 та 8,5 рази (табл. 4, 5) [21].

Таблиця 4

Поголів'я овець та кіз за категоріями господарств (тис. голів на кінець року)

Вид тварин	Роки										
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Господарства усіх категорій											
Вівці, кози	8419	4099	1875	1630	1679	1727	1833	1732	1739	1738	1735
В.т.ч. вівці	7896	3209	963	872	1034	1096	1197	1101	1093	1073	1067
Сільськогосподарські підприємства											
Вівці, кози	7166	2424	413	271	301	300	316	299	290	265	248
В.т.ч. вівці	7164	2420	412	269	298	298	313	295	286	260	244
У тому числі фермерські господарства											
Вівці, кози	0	20	6	33	54	56	60	58	63	62	59
В.т.ч. вівці	0	17	6	33	54	56	59	56	61	59	57
Господарства населення											
Вівці та кози	1253	1675	1462	1359	1378	1427	1517	1433	1449	1473	1487
В.т.ч. вівці	732	789	551	603	736	798	884	806	807	813	823

Середній річний настриг вовни від однієї вівці в господарствах усіх категорій в порівнянні з 1990 роком, зменшився у 2000р. на 11,8 та у 2013 на 5,9 %. Зниження продуктивності по настригу вовни свідчить про неспроможність особливо сільськогосподарських підприємств конкурувати на даному ринку продукції. Середня вага голови овець і кіз, яка продана переробним підприємствам в порівнянні з 1990 роком збільшилася на 11,1 та 22,2 % (табл. 4, 5) [21].

Таблиця 5

Виробництво основних видів продукції вівчарства за категоріями господарств

Вид продукції	Роки										
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Господарства усіх категорій											
Баранина, козлятина (заб.вага, тис.т.)	46	40	17	16	15	17	18	21	20	20	19
Вовна, т.	29804	13926	3400	3195	3449	3755	4111	4192	3877	3724	3520
Сільськогосподарські підприємства											
Вовна, т	26466	9733	1311	692	751	809	840	710	647	556	470
У тому числі фермерські господарства											
Вовна, т	0	68	9	71	96	129	144	128	119	126	99
Господарства населення											
Вовна, т	3338	4193	2089	2503	2698	2946	3271	3482	3230	3168	3050

Таблиця 6

Середній річний настриг вовни від однієї вівці (кг).

Вид продукції	Роки										
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Господарства усіх категорій											
Настриг вовни, кг	3,4	2,9	3,0	3,5	3,6	3,5	3,6	3,4	3,4	3,3	3,2
Сільськогосподарські підприємства											
Настриг вовни, кг	3,4	2,5	2,4	2,6	2,7	2,7	2,8	2,3	2,2	1,9	1,8
Господарства населення											
Настриг вовни, кг	4,2	4,2	3,8	3,8	4,0	3,8	3,9	3,8	3,8	3,8	3,6

Таблиця 7

Середня вага голови овець і кіз, яка продана переробним підприємствам (кг)

Вид тварин	Роки										
	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Господарства усіх категорій											
Вівці і кози	36	34	40	44	50	50	50	47	45	45	44
Сільськогосподарські підприємства											
Вівці і кози	36	34	35	40	50	43	45	47	45	43	41
Господарства населення											
Вівці і кози	38	41	42	44	51	53	59	48	45	51	52

Крім того, відновлення державної підтримки племінного вівчарства, що дозволить підвищити якісний рівень племінної бази, здешевити продукцію. Без державної підтримки, в умовах конкуренції на ринку продукції, виробленої в країнах, які надають субсидії, вівчарство не може існувати. Для прикладу 30 країн – членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) на підтримку сільського господарства витрачають, за різними оцінками від 280 до 300 млрд.доларів, в. т. ч. на продукцію вівчарства – 5,6–6,0 млрд [5].

Висновки. Наявні тенденції функціонування галузі вівчарства знаходяться й далі у кризовому стані, який обумовлений як факторами світового масштабу, так і внутрішніми соціально-економічними умовами та потребує здійснення низки організаційно-економічних заходів для її відродження. Оскільки вівчарство – винятково важлива галузь тваринництва, що забезпечує продуктами та незамінною сировиною, то її відродження має особливе значення, яке неможливе без державної підтримки і вдосконалення управління та організації виробництва у підприємствах – виробниках вівчарської продукції. Збільшення обсягів виробництва вовни та баранини можливе через дотримання науково-обґрунтованих норм годівлі, створення культурних пасовищ для овець, покращення умов утримання та правильне розміщення і використання порід овець стосовно окремих зон та регіонів країни завдяки вдосконаленню існуючих порід, виведенню нових порід і типів з м'ясною продуктивністю, що переважає у світі, а також організації і вирощуванню високоякісного молодняка для ремонту стада і виробництва делікатесної продукції – ягнятини та молоді баранини з метою відновлення потенціалу галузі та забезпечення населення продуктами харчування, а країну – стабільними міжнародними позиціями.

Література

1. Аграрний сектор України (стан і перспективи розвитку) / За ред. Зубця М. В., Саблука П. Т., Федорова М. М. та ін. – К.: ННЦІАЕ, 2011. – С. 266–280.
2. Батюк Б. Б. Ефективність вівчарства й козівництва в сільськогосподарських підприємствах: теорія, методологія, практика: Монографія / Б. Б. Батюк, Р. М. Минів, М. Л. Диндин. – Львів, 2014. – 226 с.
3. Беженар І. М. Сучасний стан організації виробництва продукції вівчарства у світі // Аспекти прогнозування економічного та соціального розвитку країн: Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук. – Дніпропетровськ: «Гельветика», 2013. – Ч. 1. – С. 13–24.
4. Вдовиченко В. Вівчарство України на зламі тисячоліть / В. Вдовиченко, П. Жарук, В. Іовенко, Л. Жарук // Тваринництво. – 2012. – № 8. – С. 7–10.
5. Вдовиченко Ю. В. Світові тенденції та стан вівчарства на сучасному етапі трансформування економічних відносин в Україні / Ю. В. Вдовиченко // Вівчарство: Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – Нова Каховка: «ПІЕЛ», 2014. – Вип. 37. – С. 2–11.
6. Іовенко В. М. Вівчарство України / В. М. Іовенко, О. Г. Польська та н. За ред. В. П. Бурката. – К.: Аграрна наука, 2006. – 614с.
7. Диндин М. Л. Перспективи розвитку вівчарства у сільськогосподарських підприємствах західних областей України / М. Л. Диндин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23. – С. 202–206.
8. Вороненко В. І. Довідник з вівчарства / В. І. Вороненко, В. М. Іовенко, П. І. Польська [та ін.]. – Нова Каховка: «ПІЕЛ», 2008. – С. 113–115.
9. Жарук Л. В. Умови адаптації галузі вівчарства до ринкового середовища / Л. В. Жарук // Науковий вісник. – «Асканія – Нова», 2008. – Вип. 1. – С. 241–242.
10. Іовенко В. Н. Генотипи овець и свиней юга Украины по иммуногенетическим маркерам / В. Н. Іовенко, В. В. Герасименко, А. Г. Плахотников. – Новая Каховка: «ПІЕЛ», 2007. – С. 66–67.
11. Лукіна Г. І. Стан та проблеми розвитку вівчарства в Україні / Г. І. Лукіна // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 37–41.

12. Микитин Л. Є. Стан та перспективи розвитку вівчарства в Україні / Л. Є. Микитин, В. Я. Бінкевич, О. Я. Білик // Науковий вісник Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. – 2013. – Т. 15, № 1, ч. 4. – С. 133–141.
13. Макар І. А. Біологічні та господарсько-корисні ознаки гірськокарпатських овець з вовною природнього забарвлення / І. А. Макар, В. В. Гуменюк, М. В. Мартишук, Г. М. Седіло, О. О. Федьків. – Львів: Афіша, 2004. – 147 с.
14. Мировое производство баранины [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://marketing.rbc.ru/news-research/23/05/2012/5629983920895.Shtml>.
15. Науково-технічні розробки в галузі тваринництва / Під редак. В. І. Вороненка. – Нова Каховка: «ПІЕЛ», 2006. – С. 166–168.
16. Петровська Т. М. Динаміка виробництва та реалізації продукції вівчарства / Т. М. Петровська // Економіка АПК. – 2006. – № 4. – С. 48–53.
17. Програма розвитку галузі вівчарства України на 2012–2020 рр. Відповід. за випуск Ю. В. Вдовиченко. – Нова Каховка «ПІЕЛ», 2013. – 60 с.
18. Польская П. И. Использование селекционных достижений в овцеводстве для формирования конкурентноспособной отрасли овцеводства / П. И. Польская // Вівчарство УААН. – К.: Аграрна наука, 1998. – Вип. 30. – С. 32–39.
19. Сухарльов В. О. Вівчарство України, стан та прогноз стабілізації / В. О. Сухарльов, О. М. Гетманець // Вівчарство : Міжвідомчий тематичний науковий збірник. – Нова Каховка : «ПІЕЛ», 2007. – Вип. 34. – С. 77–79.
20. Смола І. І. Підвищення ефективності вівчарства на підприємствах Херсонської області / І. І. Смола // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2011. – № 20. – С. 112–119.
21. Тваринництво України: статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України. – Київ, 2014. – С. 158–168.
22. Чокан Т. В. Стан і перспективи розвитку гірськокарпатського вівчарства / Т. В. Чокан, П. В. Стапай, В. В. Гавриляк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inenbiol.com/htb/3/87/html>.
23. Штомпель М. В. Технологія виробництва продукції вівчарства : Навч. Видання / М. В. Штомпель, Б. О. Вовченко. – К. : Вища освіта, 2005. – 343 с.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2015

УДК 619: 614.31: 637.5: 619:616.995.122.21 Ф + 616.995.122: 636.22/.28

Бродовський В. А., здобувач[©]

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНА ОЦІНКА М'ЯСА І СУБПРОДУКТІВ ОТРИМАНИХ ВІД ЗАБОЮ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ УРАЖЕНОЇ ФАСЦІОЛЬЗОМ ТА ДИКРОЦЕЛІЗОМ

Захворювання великої рогатої худоби на фасціольоз і дикроцеліоз поширено у всіх країнах світу і за інтенсивністю інвазії має регіональний характер. Стосовно України більше висока ступінь захворювання великої рогатої худоби спостерігається у центральному і західному регіонах країни, менша – в степовій та лісостеповій зонах. Відносно півдня України данні щодо інтенсивності інвазії мало чисельні і протиречиві.